

УДК 338.481:711.43(477.83)

Вікторія ДИМОЧКІНА

ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ТУРКІВСЬКОГО РАЙОНУ

Досліджено і проведено аналіз туристичної привабливості Турківського району, визначено проблеми та перспективи її підвищення. Розглядаються фактори і об'єкти району, що впливають розвиток туризму.

Ключові слова: туристична привабливість території, туризм, туристичні маршрути, інфраструктура.

Образ району, регіону формується з багатьох складових. Одна з основних – туристична привабливість, наявність умов для розвитку туризму. Туристична привабливість території визначається географічними, історичними, культурними та іншими особливостями. Туристична привабливість не може бути забезпечена без створення позитивного іміджу даного району.

Турківський район Львівської області займає територію 1193 км², населення 55,2 тис. осіб. Знаходиться Турківський район в північно-західній частині Українських Карпат. Його географічне розташування визначається такими координатами: крайня північна точка – г. Магура Лімнянська (490° 20' пн.ш); південна – г. Пікуй (480° 51' пн. ш); західна – г. Балита (220° 40' сх. д.); східна – г. Липовали (230° 13' сх. д.). До складу району входять м. Турка, смт Бориня та 65 сіл. Всі населенні пункти району згідно Закону України “Про статус гірських населених пунктів в Україні” мають статус гірських.

В районі майже припинилося функціонування промислової сфери, фактично не функціонують колективні та фермерські селянські господарства. У скрутному становищі опинились сільські жителі району, які мають низькі доходи через збитковість сільськогосподарського виробництва на гірських територіях. Таке становище вимагає нового підходу у вирішенні питань соціально-економічного розвитку регіону. Одним із головних напрямків поліпшення економічного становища в районі є розвиток туризму.

Туристична привабливість регіону – це наявність туристичних ресурсів, сучасної розвиненої матеріально-технічної бази туризму, доступної та достатньої інформації про регіон, які б відповідали потребам туристів і забезпечували досягнення максимального соціально-економічного ефекту. Отже, розвиток туристичної галузі можливий за наявності значного потенціалу природних ресурсів та історико-культурних пам'яток. В Турківському районі є усі передумови для

розвитку туризму, однак не приділяється належної уваги розвитку цієї сфери.

Дослідженням привабливості регіону для розвитку туризму займалась велика кількість науковців, серед яких А.І. Зирянов, С.Е. Мишлявцева, В.В. Резвих [3], О.О. Сударкін [10] та інші. Науковці Г.В. Бакурова та Д.В. Очеретін пропонують методика оцінювання рекреаційної привабливості регіону [1, с. 618]. Найбільш системний підхід щодо оцінки туристичної привабливості регіону представлений і в дослідженні О.В. Музиченко-Козловської, але запропоновані науковцем рекомендації пов'язані лише з визначенням туристичної привабливості території за критерієм щодо якості довкілля.

Аспекти туристичної привабливості населених пунктів Турківського району недостатньо вивчені. Відповідно, комплексний аналіз передумов розвитку туристичної привабливості в Турківському районі не здійснювався.

Метою роботи є дослідження та визначення чинників, які впливають на формування туристичної привабливості населених пунктів Турківського району.

Щодо історичного аналізу розвитку туризму, Турківщині не пощастило чи не найбільше з усіх адміністративних районів Карпат. У неї не було таких владних покровителів, як графи Шенборни в Закарпатті чи австрійський імператорський двір на Станіславщині [11, с. 34].

Основною причиною відставання Турківщини в галузі туризму є те, що постійно відсутні відповідні кошти для розвитку інфраструктури туризму, а інвестиції для цих цілей майже не надходять [11, с. 35].

На думку О.В. Музиченко-Козловської, “туристично приваблива територія” – це територія, яка має потенціал туристичних ресурсів, сучасну розвинену матеріально-технічну базу туризму та доступну і достатню для туриста інформацію про неї, які б відповідали потребам туристів і забезпечували досягнення максимального соціально-економічного ефекту від розвитку в її межах туристичної індустрії.

Турківщина має добрі можливості для занять туризмом. – Це і вигідне економіко-географічне розташування (межує з Польщею, поруч кордон з Словаччиною). Тут – одна з найгарніших полонин гірської Львівщини – Буковецька полонина, в східній частині якої височить найвища вершина області – гора Пікуй (1 408 м). Беруть початок річки Дністер, Сян, протікає головна водна артерія – річка Стрий, а також є добрі лікувально-оздоровчі можливості (мінеральні джерела в с. Розлуч, с. Івашківці та цілюще повітря). Через усю територію краю протікає головна його водна артерія – ріка Стрий, де є хороші місця для купання, рибальства і відпочинку. Особливістю географічного розташування Турківщини є те, що через його територію проходить частина Головного Європейського вододілу, що розділяє води Балтійського і Чорного морів.

Другим важливим вододілом у межах району є Верховинський вододільний хребет, який розділяє води річкових басейнів Дністра і Дунаю [11, с. 4].

Туристсько-екскурсійними об'єктами досліджуваного регіону є історичні місця краю. Це Ужоцький перевал, за який велись запеклі битви у I та II Світових війнах. Об'єктами туризму можуть стати нафтові копальні в селах Лімна і Мала Волосянка, срібна штольня в околицях с. Івашківці. У селі Маткові на Чернечій горі є печери, де добували камінь, яким у глибоку давнину кресали вогонь [11, с. 36].

Біля с. Верхнього Висоцького є потік під назвою Данчин. Таку назву потік отримав від імені Данила Галицького, який, за переказами, йшов походом у 1269 році та зупинився в цій місцевості щоб перепочити й освіжитися цілющою водою.

Неодноразово через цю територію зі своїм військом здійснював походи син Данила, князь Лев. У 1250 р. він одружився з донькою Угорського короля Бели IV Констанцією та ймовірно, саме тоді, ніби скріплюючи свою вірність до коханої, він залишив свій напис на камені на вершечку гори Пікуй.

На території району мешкає етнографічна група Карпатських українців – бойки. Турківщина стала центром Бойківщини, де через кожні п'ять років відбуваються Всесвітні Бойківські фестини.

На Турківщині функціонує одна з найкращих біатлонних трас України. В с. Верхнє Турківського району Львівської області єдина в Україні сертифікована біатлонна траса, а відтак тут можна проводити змагання найвищого рівня, в тому числі й міжнародні.

Особливу роль у туристичній привабливості сіл Турківського району відіграють сакральні об'єкти, які можуть бути використані під час формування туристичного продукту. На думку, Г. В. Симочко, старшого викладача кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу Мукачівського державного університету, можна скористатися досвідом паломництва, що існує вже багато століть. Однак, на відміну від паломників, сучасний турист вимагає сервісу, й тому дуже важливо знати, яку територію можна вважати туристично привабливою, які сакральні об'єкти варто залучити до туристичних маршрутів. Саме тому дослідження привабливості території Турківського району для туризму, зокрема, релігійного, є актуальним.

До історико-культурних ресурсів, які можна віднести до сакральних об'єктів належать:

- культові споруди (монастирі, святилища, храми і храмові комплекси, вівтарі, ступи);
- природні об'єкти – святі джерела, колодязі, гори, водойми (ріки, ставки), бори;

Рис. 1. Церква Пресвятої Богородиці у с. Кривки

У цьому ж музеї під відкритим небом є і дерев'яна бойківська курна хата із села Либохора (1812 р.).

Гордістю Турківщини є унікальні дерев'яні церкви, побудовані народними майстрами без жодного цвяха. Адміністративним центром району є місто Турка, яке розташоване на лівому березі ріки Стрий у долині річки Яблуньки і її притоки, річки Літмир, за 134 км від Львова. В місті збереглися пам'ятки архітектури: церква св. Миколи (1739 р.) (рис. 2), церква перенесення мощів св. Миколи (1750 р.) і Успенська церкви (1750 р.) (рис. 3). До цінних пам'яток архітектури національного значення належать церкви, збудовані у класичному бойківському стилі у селі Верхній Яблунці – дерев'яна церква Собору Пресвятої Богородиці 1788-1791 років та її дзвіниця, яка датується початком XVII ст., в селах Нижній Яблунці, Турові. У церкві в селі Нижній Яблунці у 1942 році вінчався з письменницею Катериною Білецькою Олег Ольжич (Кандиба).

В с. Розлуч є найекзотичніша дерев'яна споруда в Україні – костел св. Франциска Боргяша, збудований у 1901–1902 рр. (рис. 4). Костел перебуває у вкрай занедбаному стані. Старші люди ще пам'ятають, як до цього костелу ходили німці й поляки, а католицький священик приходив з Турки. Перед дру-

- невеликі об'єкти культури – придорожні хрести, вівтарі божеств на узбіччі доріг і стежок [12, с. 25].

На території Турківського району розміщена значна кількість сакральних ресурсів, зокрема, 87 церков різних конфесій, діючий монастир і скит, 5 костелів (кирх) та одна синагога.

Цінним скарбом для туристів є церкви і дзвіниці Турківщини, збудовані у класичному бойківському стилі. Про їх унікальність свідчить той факт, що для Музею народної архітектури і побуту у Львові вибрано було ще у 1930 році церкву Пресвятої Богородиці з села Кривки, збудованої у 1793 році (рис. 1).

Рис. 2. Церква Св. Миколи у м. Турка

гою світовою війною все розпалося. Костел годі й шукати і в реєстрах пам'яток (навіть не національного, а місцевого значення!) – тому що “замолодий”, і в сучасних товстелезних монографіях про церкви України його не знайшли. Тож коли одного дня він упаде, то навіть формально ніхто не буде винен. Другого такого костелу в Україні немає. Єдина збережена споруда приблизно такого типу – скромніша каплиця у селі Вовчому, що якраз через гору від Розлуча [4, с. 99–100].

Рис. 3. Успенська церква у м. Турка

Рис. 4. Костел Св. Франциска Боргяша у с. Розлуч

Ця споруда входить в 11 існуючих на сьогоднішній день дерев'яних костелів Львівської області, які були побудовані в першій половині ХХ ст. Оскільки костел відносно молодий і має “західні корені”, про нього не поспішають турбуватися місцеві чиновники, – як наслідок, церква знаходиться в жахливому стані. Побудова костелу була ініціативою отця Ігнатія Кулаковського з Турки, а спонсорували будівництво віряни та братство “Bonі pastoris”. У 1917 р. два з трьох дзвонів були конфісковані (вже в 30-х роках ХХ ст. їх повернули на місце

Розлучський храм, ймовірно, був збудований в 1901–1902 рр., бо освячено його було в 1902 р., – для німецьких колоністів-католиків з Швабії, які оселились в селі приблизно 1780 р. У 1933 р. прибудовано захристіє, а в 1937 р. каплиці надано статус філіалу костелу турківської парафії. З 1994 р. тривають намагання передати його римо-католицькому костелу як філії відродження парафії в Турці. Ззовні до храму примикає притвор, над яким здійснюється квадратна двоярусна вежа. Вівтарна частина виділена широкою “веселковою” балкою і “тальковою” балюстрадою (розмежувала наву та вівтар) [8, с. 93–94].

Усередині він виглядає ще екзотичніше, ніж ззовні. Зі стелі вниз спрямовані десятки червоно-золотих вістрь, чимось нагадуючи китайські декорації. Стіни і стеля пофарбовані у жовтий, блакитний та синій кольори. Споруда в Розлучі – остання, що втілює у собі дерев'яну неоготику, унікальну на наших теренах [4, с. 100].

Рис. 5. Розлуцький храм Різдва Пресвятої Богородиці

Розлуцький храм Різдва Пресвятої Богородиці (1876 р.) (рис. 5) М. Драган ставив в числі ще кількох на вершину розвитку триверхої церкви. Він має середній зруб з п'ятьма залами, а бічні – з чотирма. Двоповерхова її дзвіниця є також вдалим витвором того часу. Обидві споруди є пам'ятками архітектури. Належать вони громаді УПЦ КП. Вперше церква в Розлучі згадується в документах 1534 р. Привілей вона свій отримала в

1666 р. В 1733 р. на місці старої встала трьохзрубна трьоаярусна церква бойківського типу з тризаломним верхом нефа і двохзаломними алтаря і бабинця. Побудована у 1783 р., на її місці церква згоріла у 1875 р. Вона не завжди була хрещатою: такою її зробили добудовані до нави вже у ХХ ст. бокові рамена. Датують її 1871 роком, хоча над одвірком є напис “Св. Церков 1875 р.” [8, с. 108].

Вперше церква згадана у документах 1566 р. Існуюча дерев'яна тризубна триверха церква бойківського типу, завершена пірамідальними верхами з одним заломом, збудована у 1871 р. У 1928 р. до нави добудовані бокові рамена, вкриті трисхилими дахами, що перетворило її у хрещату будівлю. З 1957 до 1989 р. церква стояла зачиненою і використовувалась на колгоспний склад [13, с. 212].

Також в селищі Розлуч туристи мають можливість напитись мінеральної води відразу двох типів: із джерела № 1 – води типу “Нафтуса”, цілющі властивості якої загальновідомі, а з джерела № 2 – мінеральної води “Содова” (рис. 6, 7).

Дерев'яна церква Собору св. Івана Хрестителя стоїть ліворуч від дороги в селі Лімна на невеликому пагорбі (рис. 8). Нині – це діючий греко-католицький храм. Церковне подвір'я бездоганно доглянуте, у новій каплиці – витвори місцевих майстрів-різьбярів. Але, на жаль, так само бездоганно поновлені й інтер'єри церкви, де тепер не помітиш жодних слідів старовини [8, с. 108].

Рис. 6. Цілюще джерело у с. Розлуч

Рис. 7. Цілюще джерело у с. Розлуч

Неподалік села на горі стоїть фігура святого Йосафата (рис. 9).

Ще одна бойківська дерев'яна церква знаходиться в м. Турка – церква перенесення мощів святого Миколая (1776 р.). Греко-католицький храм, пам'ятка архітектури національного значення. Розташована на міському цвинтарі в урочищі “Лікоть”. Збудована, як свідчить інвентар за 1820 рік, у 1776 році. За даними дослідника Драгана – збудована у XVIII ст., за свідченням деяких шематизмів – у XVII ст. Привілей на будівництво церкви та грунт в урочищі “на Лікти” надав дідич Ян Каліновський у 1750 р. Церква розташована на цвинтарі, огороженому старим муром, на високій горі. Тризрубна будівля бойківського типу складається з трьох квадратних в плані об'ємів, розташованих по осі схід-захід, з яких нава ширша. Завершують їх пірамідальні наметові верхи з двома заломами над навою і бабинцем та одним – над вівтарем, увінчані маківками [12, с. 161–162]. За даними, зібраними дослідником Іваном Юсиповичем, збудована коштом власника міста (дідича) Яна Каліновського, ополяченого українця, у 1750 році. Поряд з церквою Каліновський виділив землю під міський цвинтар. З того часу в місті українців і поляків почали хоронити на спільному кладовищі. Церква є типовим зразком бойківського дерев'яного церковного будівництва. Будова храму відзначається деякою асиметричністю веж, різною висотою ярусів. Найбільші розміри має нава, значно менші – вівтар і бабинць. Центральна і західна вежі є чотириярусні, східна – триярусна. Віддалі і висоти веж спроектовані дуже вдало. Над бабинцем довкола верхнього ярусу розташована закрита галерея, яка не тільки прикрашає церкву, але й надає їй оборонного характеру. Два вікна другого ярусу нави є композиційним осередком усього храму. Нижній ярус з'єднує фартух опоясання, який є опу-

Рис. 8. Церква собору Св. Івана Хрестителя у с. Лімна

щеним досить низько і опирається на консолі. Вежі завершують пірамідальні покрівлі з барабанами і маленькими грушевидними голівками, на яких розміщені доволі високі хрести. Зовнішній вигляд храму з часом дещо змінився. До бабинця із заходу добудовано притвор, а до вітвара з південної сторони – захристя.

Рис. 9. Фігура святого Йосафата у с. Лімна

Рис. 10. Церква Святого Миколая Чарнецького у с. Вовче

Церква Святого Миколая Чарнецького входить в число одинадцяти нині існуючих дерев'яних костелів Львівщини першої пол. ХХ ст. Як і всі вони, не має статусу пам'ятки архітектури (рис. 10). Належить до того ж типу одновежових костелів, що й розлуцький, хоч і втратив свій первісний вигляд. Каплицю у Вовчому побудували місцеві шваби – так називали німецьких колоністів, на відміну від приїжджих урядовців, яких називали власне німцями. З настанням австрійської влади в Галичині у 1772 р. на Турківщину переселялись німецькі колоністи. За австрійських часів провадилася політика германізації краю, і німецьким переселенцям надавалися спеціальні пільги у вигляді безкоштовного наділу землі, звільнення від податків та військової служби.

У Галичині було створено біля 250 поселень швабів, зокрема, одне у Вовчому. У 1900 році вони збудували для свої потреб кірху святих апостолів Петра і Павла. Швабські садиби і способи господарювання суттєво відрізнялися від українських. І хоч швабів на Галичині давно немає, майже всі вони виїхали у 1939 році і після війни, досвідчене око й досі може пізнати колишнє німецьке поселення. Після Другої Світової війни церква закрыта, довгий час використовувалась для різних господарських потреб. У 2003 році споруду переосвячено на греко-католицький храм в ім'я Св. Миколи Чарнецького.

Турківщина – малодосліджений куточок українських Карпат, – розповідає Петро Зборовський – етнограф, фольклорист, краєзнавець, член Національної Спілки композиторів України, науковець. І саме тут знаходимо найдавніші згадки про матеріальну і духовну культуру, які є

віхами не тільки в історії Галичини, України, а й усїєї Європи. Саме цими теренами попри Стрий і Дністер проходив прадавній торговий шлях, який увійшов в історію під назвою “Руський путь”. Витоки його губляться десь у добі неоліту, а це значно глибше, ніж 2000 літ до Христової ери. Саме тут знайшов свій вічний спочинок легендарний ватажок кочових племен V століття Христової ери – Аттіла, поховання якого начебто є біля села Риків, що на Турківщині, в урочищі Ватажчина, місцевість Гробище. Саме Руським путем у IX ст. прийшло в Галичину Християнство. Саме тут, попри село Верхнє Висоцьке, у XIII ст. “ходили на угри” галицькі князі Роман, Данило і Лев. Вони ходили Руським путем, однією з віх якого є Даничин потік, і саме тут постала перша церква Турківщини (а можливо, й усїєї Галичини), яка датована 1212 р. У селі Верхнє Висоцькому був прадавній монастир як філія Лаврського. Лаврський монастир постав у 1270 р. Коли засновано монастир у Верхньому Висоцькому – невідомо. Відомо лише те, що у 1744 р. його було закрито через нечисленність ченців. Неофіційно монастир проіснував до 1939 р. На той час там було три черниці і дитяча захоронка. Радянська влада остаточно припинила діяльність того монастиря.

Отже, цей гірський район має чи не найкращі можливості для розвитку малого бізнесу, у сфері послуг для зеленого туризму. Важливе місце у розвитку туризму Турківського району належить сакральним об’єктам, які сприяють формуванню у туристів народних традицій, культури українського народу. Розвиток туристично-привабливого господарства Турківщини мав би певний вплив на рівень його економічного розвитку в цілому і зміг би вирішити певні соціально-економічні проблеми. Тому вивчення туристичної привабливості населених пунктів Турківського району сприятиме поверненню уваги туристично-екскурсійних організацій до цього району.

ДЖЕРЕЛА:

1. Бакурова Г.В., Очеретін Д.В. Оцінка рекреаційної привабливості регіону // Збірник наук. праць, вип. 183 в 3-х томах. – Т. III. – Дніпропетровський ДНУ, 2002. – С. 617–622.
2. Закон України “Про туризм” від 18.11.2003 № 1282-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Зырянов А. И., Мышлявцева С. Э., Резвых В. В. Зонирование территории для инвестиций в туристическую отрасль (на примере Пермского края) [Электронный ресурс] // Географический Вестник. – 2009. – №1(9).– Режим доступу: <http://www.geo-vestnik.psu.ru>
4. Крушинська О. Сорок чотири дерев’яні храми Львівщини. – К.: Грані-Т, 2007. – 120 с.

5. Мер'є О. Архітектура дерев'яних храмів німецьких колоністів Турківщини початку ХХ ст. Текст : Вісник ЛНУ "ЛП" № 585 / О. Мер'є – Львів, 2007. – С. 91–96.
6. Мер'є О. Дерев'яні костели Львівщини першої половини ХХ ст. // Вісник Укрзахідпроектреставрації, 2005. – Ч. 15. – С. 54–61.
7. Музиченко-Козловська О. В. Економічне оцінювання та регулювання туристичної привабливості території: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / О.В. Музиченко-Козловська; Національний ун-т "Львівська політехніка". – Л., 2007. – 21 с.
8. Слободян В. Церкви Турківського району. – Львів 2003. – 200 с.
9. Слободян В. Церкви України. Перемиська єпархія / В. Слободян. – Львів, 1998. – 864 с.
10. Сударкін О. О. Еколого-економічна оцінка інвестиційної привабливості територій туристично-рекреаційної спрямованості: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.08.01 / О.О. Сударкін; НАН України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – О., 2006. – 20 с.
11. Тирик Я. Турківщина: Туристсько-краєзнавчий путівник. – Львів: ВНТЛ, 2000. – 118 с.
12. Христов Т.Т. Религиозный туризм: Текст Учебное пособие для высш. Учеб. Заведений / Т.Т. Христов. – М.: Изд. Центр "Академия", 2005. – 288 с.
13. Юсипович І. "Турківщина: за завісою століть", Львів: ВП "Край", 1993. – 110 с.

Викторія ДЫМОЧКИНА

ТУРИСТИЧЕСКАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ ТУРКОВСКОГО РАЙОНА

Исследована туристическая привлекательность Турковского района, определены проблемы и перспективы ее повышения. Рассматриваются факторы и объекты района, которые влияют на развитие туризма.

Ключевые слова: туристическая привлекательность, туризм, туристические маршруты, инфраструктура.

Viktoria DYMOCZKINA

**TOURIST ATTRACTIVENESS
OF SETTLEMENTS OF TURKA DISTRICT**

In the article tourist attractiveness of settlements of Turka district is examined, problems and prospects of its increase are determined. Factors and objects of district, that influence development of tourism, are analyzed.

Key words: tourist attractiveness of territory, tourism, tourist routes, infrastructure.